

Bøger & Kultur

Kristeligt Dagblad 2. sektion Lørdag 6. januar 2024

Belgiens store kunstner **James Ensor** fejrer jubilæum i år. Vi har besøgt hans barndomsby **side 2**

Sandhed og løgn. Jamaica og England? Hvordan hænger det hele sammen? **Zadie Smith** skriver sin første historiske roman **side 4**

FOTO: FABIAN SOMMER/ARITZAU SCANPIX

Quiz om kunstnere født for 100 år siden side 4

Kulturredaktør: Michael Bach Henriksen / kultur@k.dk / Denne side er redigeret af Henriette Vabø

Du maler, jeg motionerer

Den afgående og den kommende regent lever meget forskellige kulturliv. Det afspejler ikke kun to vidt forskellige personligheder, men også et bredere generationsskifte i synet på dannelse og kultur

Morten Mikkelsen og Daniel Øhrstrøm

mikkelsen@k.dk, ohrstrom@k.dk

Dronningens egen skaberglæde er gennem tiden poppet op som livfulde champagnebobler i hendes nytårstaler. Hvem husker ikke majestædens gode råd i nytårstalen 2021 om at gøre noget "unyttigt"?

Og inden hun i sin sidste nytårstale leverede hovednyheden om sin egen afgang, som hun beskeden gemte til sidst, nåede hun at opfordre alle til at lade hadet ligge og i stedet tage noget andet mellem hænderne.

"Man får ro på sig selv, når man sidder med et stykke eller har noget andet mellem hænderne," sagde Margrethe II og rubricerede med faglig ydmyghed sig selv blandt dem, for hvem det er "en fritidsbeskæftigelse at holde hænderne i gang", mens det for andre er "et livsvilkår – en profession".

At Danmarks dronning og statsoverhoved gennem 52 år har haft en anden hovedbeskæftigelse end at skabe kunst er åbenlyst. Men det er også åbenlyst, at hun som kulturmenneske har været langt over gennemsnittet vidende, traditionsbevidst og nysgerrig. Hendes ældste søn, der nu bliver kong Frederik X, er også et kulturmenneske, men har indtil nu været det på en så anderledes måde, at det næsten virker demonstrativt. Som han selv sammenfattede det i fire ord i sin tale ved moderens 50 års regeringsjubilæum i 2022:

"Du maler, jeg motionerer."

Men taler man med kunstnere og kunstkere med et indblik

i Dronningen og den kommende konge som kulturmennesker, viser der sig flere nuancer. Og taler man med en ekspert i generationsforskelle, får man et indblik i, at de to meget forskellige kulturprofiler også udtrykker nogle af de generelle forandringer i synet på finkultur, tradition og dannelse, der har fundet sted over det seneste halve århundrede.

En dronning med ægte passion for kunst Margrethe II er bredt anerkendt for at male med sine præcise ord i nytårstaler og interviews. Hun har også som kunstner udstillet værker på anerkendte museer som Arken i Ishøj og AROS i Aarhus. Hun er majestætisk maler, designer, illustratør og scenograf i sin egen ret. Sidste år arbejdede hun for eksempel tæt sammen med filminstruktøren Bille August om scenografien til Netflix-filmen "Ehregard", mens hendes messehagler til kirker både herhjemme og i udlandet er kunst i sig selv. Og hendes interesse for tro, historie og arkæologi gennemsyrrer den kunst, hun skaber.

"Dronningen arbejder jo nærmest som en arkæolog eller historiker i sine decoupages, når hun piller tingene fra hinanden for at samle dem igen til en ny historie, der altid bunder i den store historie," siger kunsthistorikeren Pernille Taagaard Dinesen, der på AROS i 2013 arbejdede tæt sammen med regentparret om deres fælles store udstilling "Pas de Deux Royal". I dag er hun direktør for KØN – Gender Museum Danmark.

"Få er mere vidende og nysgerrige end Dronningen, og det smitter af i hendes kunst. Faktisk kan man næsten også mærke hendes nytårstaler i hendes kunst, for inspirationen til hendes kunst kommer tit fra de samme steder, hun besynger som taler – som de danske, færøske og grønlandske landskaber," forklarer kunsthistorikeren, som oplevede både Dronningen og hendes mand med en ægte passion for at skabe kunst.

"Vi holdt passionsfyldte planlægningsmøder, fuldstændig som med andre anerkendte kunstnere, hvor der blev vendt tommelfingre ned og op som før alle andre store udstillinger. De her møder foregik bare på slotte," griner hun og tilføjer, at Dronningen ikke alene er en både habil og legende kunstner, men også en stor kunstkender:

"Jeg tror slet ikke, at man kan overvurdere hendes betydning for de klas-

siske kunstarter herhjemme, for ligesom kronprinsen helt sikkert har trukket mange flere ud at løbe med sine Royal Runs, har dronning Margrethe uden tvivl fået flere til at gå på museet, til ballet eller i operaen."

Et kulturelt fyrtårn

Royal Run er et årligt tilbagevendende motionsløb over hele landet, som den kommende kong Frederik X indstiftede ved sin 50-årsfødselsdag. Ifølge hoffet deltog han senere på året i det allerede udsolgte løb. Da Margrethe fyldte 50 år i 1990, var den mest mindeværdige gave, at billedkunstneren Bjørn Nørgaard gik i gang med at skabe 17 vævede gobeliner, som skildrer hele danmarkshistorien.

Gobelinerens skaber erklærer sig enig i, at det danske kunst- og kulturliv i Margrethe II ikke alene har haft en dygtig bidragyder og kender, men også en støtte og fortæller af kolossal betydning.

"I disse neoliberale tider, hvor det er tydeligt, at man politisk og i særdeleshed fra Finansministeriet kraftigt har nedprioriteret kunst og kultur, har vi jo haft en person helt i toppen af samfundet, der på alle måde har støttet og fremført kunsten. Og det har været Dronningen. Hun har været et kulturelt fyrtårn, der har spillet en meget, meget stor rolle som fastholder af vores kulturelle og kunstneriske værdier i det her samfund. Så det skal hun jo have stor tak for," siger Bjørn Nørgaard, som også har skabt Dronningens gravmæle til Roskilde Domkirke:

"Det har været en fornøjelse at arbejde sammen med et menneske med så stor viden om både historie, kultur og kunst. Det er svært at overgå Majestæten, når man fører en samtale om disse emner. Og det udfordrer selvfølgelig en, når man nu har lavet den opgave, jeg har lavet for Dronningen. Man skal være vågen, for at sige det pænt, så der skal ikke sjuskes, for der er ikke den detalje, der ikke bliver bemærket. Og det

har selvfølgelig gjort det udfordrende og utroligt spændende at arbejde med opgaven. Morsomt har det også været. For humor har været en del af samtalerne med både Majestæten og Prinsgemalen."

Når Bjørn Nørgaard skal beskrive Dronningen som kunstner, må han først medgive, at kunst har været hendes bibeskæftigelse i forhold til det meget store og ansvarsfulde job, hun har haft:

"Havde hun kunnet lægge hele sit arbejdsliv ind i det, som jeg selv har gjort, var hendes kunst nok også blevet en anden, men efter min mening har hun alligevel skabt kunst på et højt niveau. Og som kunsthistorikeren Julius Lange engang skrev, så må man ikke foragte den kunst, der taler til hjertet. Det gælder blandt andet hendes decoupages, som hun har tilfælles med H.C. Andersen."

En tronfølger, der løber foran

Hvis nogleordene for Margrethe som kulturmenneske er passion, nysgerrighed og indsigt, så er det to andre nøgleord, billedkunstneren og musikeren Kasper Eistrup finder frem, når han skal karakterisere hendes ældste søn: Energi og åbenhed.

"Ligesom jeg er Frederik glad for rock, som er en meget energidrevet musikform. Han er en mand med en masse energi. Samtidig blev jeg, da jeg mødte ham, overrasket over hans åbne, humoristiske og tillidsfulde facon," fortæller Kasper Eistrup, som førte en række samtaler med Kronprinsen for at finde ind i hans personlighed, da han op til Frederiks 50-årsfødselsdag i 2018 blev hyret til at male et royalt portræt.

Det maleri, som kom ud af Kasper Eistrups samtaler med Frederik og efterfølgende arbejde, forestiller en tilbagelænet levemand i smokingjakke, butterfly og røde seler, der med udbredte arme slænger sig afslappet i en lyserød sofa med et cocktailglas på bordet foran sig. En kontrast til de formelle portrætter skiftende kunstnere har malet af Margrethe II.

"Jeg vidste, at jeg ikke ville afbilde ham i færd med at dyrke sport, for den side af Frederik

kender alle i forvejen. Nogle kritiserer maleriet for at være for afslappet og for, at der indgår alkohol i motivet. Men for mig er det et billede af en supermand. En mand, der formår at være menneskelig, udadvendt og passe sit arbejde, samtidig med at han har de her helt sindssyge sportslige præstationer og ikke går af vejen for en god fest," forklarer Kasper Eistrup.

Betegnelsen supermand dækker ikke over, at landets kommende konge skulle være perfekt, næsten tværtimod. Det dækker over en mand, som tør vise lidt mere af, hvem han virkelig er, og en mand, hvis interesser og viden går i overraskende mange retninger.

Kasper Eistrups vej til Kronprinsen blev lettere af, at Frederik holder meget af Eistrups gamle rockband, Kashmir. Rockmusik var også en døråbner, da radiovært og forsanger i bandet Led Zeppelin Jam Alex Nyborg Madsen i 1995 havde held med at få Kronprinsen som gæstevært i rockprogrammet "Maskinen" på P3. Og publikum på Skanderborg Festivalen overværede i 2018, at en måske ikke helt ædru kronprins dukkede op på scenen i shorts og hawaiiiskjorte til en koncert med bandet Nephew.

Men ifølge Kasper Eistrup skal man ikke undervurdere den rockglade kommende konge, som han i deres samtaler oplevede som et dannet menneske med bred viden om klassisk musik og billedkunst:

fortsætter side 5

COLLAGE: HENRIETTE VABØ FOTOS: RITZAU SCANPIX OG LEIF TUXEN

K Kristeligt Dagblad Butik

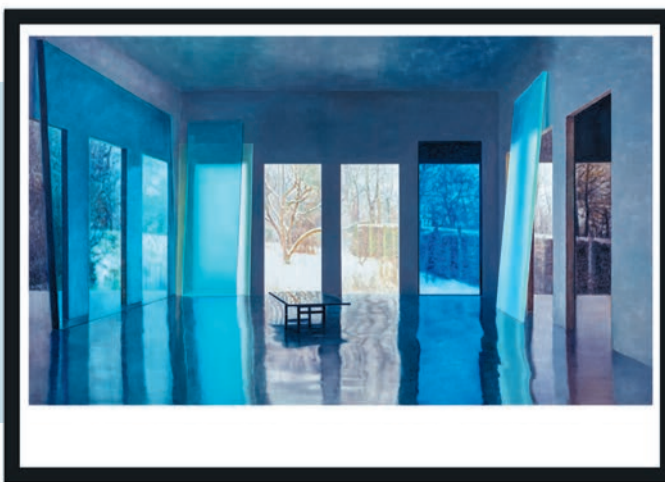
Signeret kunsttryk

Af Anette Harboe Flensburg

Kunsttrykket "Vinter, det lange hegn" er særligt udvalgt til Kristeligt Dagblads læsere. Det findes i et begrænset oplag på kun 500 eksemplarer.

Pris: 700,-

Kunsttrykket kan købes på www.k.dk/butik

Ekklusivt udvalgt til abonnenter

Fratrædelser og frisættelser

tidens tegn

Lars Handesten

kultur@k.dk

Klommen "Tidens tegn" skrives på skift af litteraturskribenterne Kathrine Amann og Lars Handesten og bringes hver lørdag.

Borgerlige kan også abdicere. Men det gør ondt, for det er svært at undvære den offentlige mening med tilværelsen

DRONNINGEN ABDICERER i næste uge, og Frederik kommer endelig til og bliver konge. Han er 55 år og ingen årsunge, men dog ikke så gammel som prins Charles, der var 73 år, før han kunne indtage tronen efter sin mor. Margrethe var 31 år, da hun selv blev dronning, og Elizabeth var bare 26 år.

Det har været svært for dronningerne at give slip på magten og deres status. Elizabeth holdt ud til det sidste og overlod først kronen til sønnen, efter at han for længst var blevet pensionsmoden. Det må have været svært at vente så lang tid på at indtage den stilling, som man har været bestemt til hele sit liv. Dronning Margrethe har tydeligvis selv valgt at gå, og kong Frederik kommer til at have forholdsvis mange år foran sig.

Det skæve generationsmønster er ikke kun et kongeligt anliggende. Det gælder også for alle os borgerlige. Hvornår skal man abdicere fra sin stilling og overlade den til yngre kræfter? Kender man sin besøgelsestid, og kan man lade nye generationer komme til?

Jeg var til et middagsselskab, hvor jeg kom i snak med en professor, der havde passeret de 70 år. Før i tiden ville hun have været færdig i statens tjeneste som 70-årig, men den regel gælder ikke længere. Man kan ikke afskediges på grund af alder, og hun så absolut ikke nogen grund til at holde inde. Hun var jo stadigvæk aktiv forsker.

Da jeg antydede, at det måske alligevel kunne være en god idé at holde op, så der kunne blive plads til en af de mange yngre forskere, der står og tripper for at få en fast stilling, tog hun det meget ilde op. Det var, som om jeg fornærmede hende personligt. Jeg desavouerede hende på grund af alder – og det må man ikke!

NU SAGDE JEG INTET OM hendes forskning, som hun kan fortsætte med, hvad enten hun er fastansat professor eller emerita. Det var alene stillingen, det gjaldt. Og de økonomiske og faglige privilegier, der følger med den. Dem behøver hun nok mindre end en yngre kollega, der skal markere sig både nationalt og internationalt, og som netop har etableret sig med familie og bolig og desperat behøver en fast indkomst. Det kunne være en grund til at abdicere, fordi der er en ekstrem ubalance i vores indkomst, så den er lavest, når der er mest brug for den. De unge burde ideelt tjene mest, mens de ældre kunne sole sig i deres meritter og glimre med deres suverænitæt.

Da jeg antydede, at det måske alligevel kunne være en god idé at holde op, så der kunne blive plads til en af de mange yngre forskere, der står og tripper for at få en fast stilling, tog hun det meget ilde op. Det var, som om jeg fornærmede hende personligt.

Abdikation er et delikat emne, hvad enten det gælder de kongelige eller de borgerlige klasser, fordi det rammer et ømt punkt i vores selvforståelse og identitet. Hvis ikke jeg er dronning eller professor eller noget helt tredje, hvad er jeg så? Det er ikke nok at være ældre, erfaren og vidende. Det er ikke nok at være nysgerrig og aktiv. Der skal en stilling til, før det rigtig gælder noget.

Det ville dog være godt, hvis man kunne betragte tiden, hvor man er i sit otium, som en slags adelskab. Hvis man har en rimelig pensionsopsparing, kan man leve relativt uafhængigt, og man kan gøre, hvad man vil. Man er sin egen herre og skal ikke lade sig diktere af andet end ens lyst og kunnen. Man har nok i sin alders adel.

Det er vist bare de færreste, der kan leve med sådan en frihed, hvor man skal opfinde meningen med det hele selv. Det er i sidste ende svært at være konge og dronning og direktør i sit eget liv, selvom vi ofte går og fabler om, hvor godt det kunne være. Det er både konger, dronninger, direktører, professorer og andet godtfolk med profession alligevel for små til, når det kommer til stykket. Det er ligesom at afstå fra den offentlige mening med livet, og den tæller immervæk højest. Den abdicerer man ikke fra uden alvorlige eksistentielle omkostninger. Men nu har dronningen altså vist vejen, og måske skulle flere tage chancen, abdicere og prøve lykken på ny.

... Du maler, jeg motionerer

fortsat fra forsiden

"Som en personlig bærer af danmarkshistorien vil dronning Margrethe naturligvis efterlade sig et stort tomrum. Jeg tror, jeg og mine jævnaldrende har set Margrethe som intet mindre end vores lands moder, fordi hun altid har været der. Alt det, hun repræsenterer i forhold til ballet og kongerække, vil vi savne. Frederik er fra en anden generation og vil blive en helt anden regent med et helt andet værdisæt, men jeg ser ham som et både kulturelt vidende menneske og som en leder, der ikke bare går, men løber foran."

En generation der lytter til de unge

Emilia van Hauen er sociolog og forfatter til bogen "Generationen der skal redde verden ... med lidt hjælp fra os andre", der udkommer om 14 dage. Hun mener, at de to regenter afspejler forskelle i deres generationers syn på kultur og opdragelse:

"Frederik og Mary tilhører en generation, som er vokset op med en bevidsthed om, at der findes en finkultur, nogle samfundsinstitutioner og en akademisk viden, man bør kende til. Men de er også interesserede i, hvad deres børns generation har gang i. Det hænger sammen med, at der er sket et afgørende skifte i forholdet mellem generationerne."

Hun uddyber, at dronning Margrethes generation havde et meget klart hierarki med forældrene øverst og børnene nederst og med en holdning om, at næste generations opgave var at adoptere den kultur og dannelse, forældrene stod for. Med Frederiks generation opstår der meget mere ligeværdighed og også en tættere relation mellem generationerne.

"I Frederiks generation er forældre mere interesserede i at forstå deres børns kulturelle interesser. Derfor vil den kommende kronprins Christian og hans generation påvirke deres forældre meget mere kulturelt, end Frederiks generation påvirkede dronning Margrethe og hendes generation," siger Emilia van Hauen.

Hun bemærker, at Frederik og Mary på hver deres måde sender signaler, der peger væk fra traditionel finkultur og i retning af det mere folkelige og socialt omsorgsfulde. Og Kronprinsparrets årlige kulturelle priser bliver ofte givet til kunstnere fra deres egen generation og fra populærkulturen som sangerne Tina Dickow, Oh Land og MØ.

"Frederik og Mary gør ikke oprør mod finkulturen, men de er heller ikke agenter for den. Det er svært at være lige så finkulturel som sin mor, når hun skaber scenografi til Den Kongelige Ballet, og Frederik har måske derfor bevidst valgt at gå i en anden retning," siger Emilia van Hauen, som understreger, at man dermed ikke automatisk skal konkludere, at Frederik er uvidende om finkultur.

"Det er ikke usædvanligt, at Frederik i sine yngre år har været optaget af den kultur, han umiddelbart kunne spejle sig i. Men der findes også virkelig god kultur fra andre tider, som er eviggyldig. Det ville være et stort tab, hvis vi mistede forståelsen for kvaliteten af et værk som Blichers 'En landsbydegns dagbog'. Her har Margrethe stået for det, man kalder 'den dybe historie', mens Frederiks interesser går i andre retninger. Men der sker noget for os alle med alderen, og når vi får et større samfundsmæssigt ansvar, så det er bestemt en mulighed, at Frederiks finkulturelle interesse viser sig, når han bliver konge."

svar på kulturquizen

1. b) "Kispus"
2. c) Lauren Bacall
3. c) "Omkring et flygel"
4. b) "Omstigning til Paradis"
5. b) Einar Moesgaard
6. a) Benny
7. c) Svend Asmussen og Ulrik Neumann
8. c) "Skyd på pianisten"
9. a) "Jul på slottet"
10. c) "Tolv vrede mænd"
11. b) "Lawrence of Arabia"
12. b) Konkret musik"

Rhinen, Mosel og Saar flodkrydstogt med direkte fly fra Aalborg & Sønderborg

23. JUN 30. JUN

Inkluderet i prisen

- Fly fra Aalborg eller Sønderborg til Frankfurt t/r
- Bagage på flyet og transfer til skibet i Mainz t/r
- 7 nætter i kahyt med vindue ombord på skibet M/S Aurora**** (Mulighed for opgradering til kahyt med stort vindue eller balkon)
- Helpension ombord på skibet
- Erfaren dansk rejseleder samt byvandring og udflugter ifølge program
- Landgang i hyggelige byer: Koblenz, Bernkastel, Saarburg, Trier, Cochem og Rudesheim

8 DAGE | Priser fra kr. 12.995 | www.besttravel.dk/aurora

Priser pr. person fra

kr. 12.995

Rom i påsken mærk historiens vingesus, Peterspladsen påskedag

29. MAR

Inkluderet i prisen

- Fly København-Rom t/r inkl. bagage og transfers
- 5 nætter på Hotel Genio*** beliggende centralt ved Piazza Navona
- 5 x morgenmad
- Erfaren dansktalende rejseleder
- Udflugter ifølge program: Byvandring i Rom, besøg i Vatikanet med Peterskirken og Pavens påskehilsen, aftentur inkl. spisning i Trastevere, udflugt til Castelli Romani inkl. frokost i Nemi

6 DAGE | Priser fra kr. 8.695 | www.besttravel.dk/rom

Cornwall og Sydengland, smukke kyster og stemningsfulde historiske byer

MAJ JUN JUL AUG SEP

Inkluderet i prisen

- Fly fra København til Gatwick t/r inkl. bagage og bustransport i England (Mulighed for flytjalslutning fra Aalborg t/r fra kr. 1.500)
- 7 nætter på 3* og 4* hoteller inkl. 7 x English Breakfast + 7 x aftensmad
- 1 x afternoon tea + 1 x vinsmagning
- Erfaren dansk rejseleder
- Udflugter og entréer ifølge program: Oplev bl.a. de romerske bade i Bath, besøg på Cheddar Gorge Cheese Company, tur med dampdrevet tog, nationalparken Dartmoor, Kong Arthurs borg Tintagel Castle, besøg i små kystbyer, Stonehenge, besøg i katedralen i Salisbury, besøg på Nelsons krigsskib HMS Victory (søsat i år 1765) i Portsmouth

8 DAGE | Priser fra kr. 13.995 | www.besttravel.dk/sydengland**Best Travel**

Rejs dig rig

Tlf. 70 20 98 99 www.besttravel.dk

Ved bestilling, oplys venligst annoncekode: KD

Priser pr. person i delt dobbeltværelse/kahyt. Forbehold for udsolgte datoer, trykfejl og prisændringer.

